

PĀRSKATS — 1. ĪPAŠĀ TĒMA: NARKOTIKAS UN TRANSPORTLĪDZEKĻU VADĪŠANA

Eiropas Narkotiku un narkomānijas uzraudzības centrs
2007. gada ziņojums: situācija narkomānijas problēmas jomā Eiropā
Embargo 10.00 CET — 22.11.2007.

Ievads

Kopš 90. gadu beigām daudz pētījumu Eiropā un pasaulē ir veltīti problēmai par braukšanu psihoaktīvo vielu ietekmē. *Īpašā tēma* „Narkotikas un transportlīdzekļu vadīšana”, ko EMCDDA publicēja kopā ar savu *2007. gada ziņojumu*, ir veltīta transportlīdzekļa vadīšanai pēc kaņepju un benzodiazepīnu lietošanas. Valstu dati tika analizēti, lai noteiktu šo vielu lietošanas izplatību starp vadītājiem, un pētīti politikas un likumdošanas, tiesību aizsardzības un profilakses kontekstā.

Situācijas analīze ⁽¹⁾

- Pētījumi liecina, ka, neskaitot alkoholu, kaņepes un benzodiazepīni ir visizplatītākās psihoaktīvās vielas, ko lieto autovadītāji Eiropā. Šis atklājums ir nemainīgs neatkarīgi no pētījumu veida (piem., izlases veida pārbaudes uz ceļiem vai pārbaudes uz aizdomu pamata, pārbaudes slimnīcās, pēcnāves pārbaudes). Pētījumus sadalīja atbilstošā kārtībā, lai noteiktu lietošanas pārsvaru abām vielām.
- Eiropā pastāv daži izņēmumi. **Latvijā, Somijā, Zviedrijā un Norvēģijā** autovadītāji biežāk par kaņepēm un benzodiazepīniem ir lietojuši amfetamīnus. **Slovēnijā** biežāk par benzodiazepīniem tika atklāti opioīdi.
- Eksperimentālie pētījumi (piem., reakcijas pārbaudes) liecina, ka kaņepju un benzodiazepīnu lietošanas rezultātā pasliktinās braukšanas spēja atkarībā no dozas, tolerances un pēc lietošanas pagājušā laika. Riska novērtējuma pētījumi liecina, ka šo narkotiku lietošana kopā ar alkoholu ievērojami paaugstina risku nokļūt satiksmes negadījumā vai to izraisīt.
- Nav skaidrs, vai autovadītāji ar pozitīvu benzodiazepīnu testu lieto benzodiazepīnus likumīgi vai ļaunprātīgi. Analīzēs atklāja, ka koncentrācija asinīs bieži bija tādā līmenī, kas atbilst terapeitiskam mērķim (piem., **Austrijā, Somijā un Zviedrijā**), taču bieži vien tā bija augstāka (piem., **Norvēģijā**). Tomēr gandrīz visās valstīs Eiropā benzodiazepīniem ir skaidri noteikts tiesiskais statuss — auto vadīšana benzodiazepīnu klīniskā ietekmē, pat lietojot pareizi saskaņā ar recepti, ir pārkāpums.
- Autovadītāji, kas lieto kaņepes, parasti ir jauni vīrieši, bet autovadītāji, kas lieto benzodiazepīnus, biežāk ir pusmūža vecumā un bieži sievietes.
- Saskaņā ar šīs *Īpašās tēmas* vajadzībām iesniegtajiem datiem, nepašaubāmi, ka šobrīd galvenā viela, kas apdraud dzīvības uz Eiropas valstu ceļiem, ir alkohols.

Politika un likumdošana

- Valstis ir rīkojušās augstākajā līmenī, cīnoties pret iespējamo kaitējumu, ko izraisa psihoaktīvās vielas un transportlīdzekļa vadīšana. Daudzās valstīs ir pieņemti stingrāki likumi, palielināti sodi vai ir mainījušās valsts stratēģijas (piem., ceļu drošības vai narkotiku apkarošanas stratēģijas), lai risinātu šo problēmu.

- Atsevišķās valstīs pastāv lielā mērā atšķirīgi tiesiskie risinājumi transportlīdzekļa vadīšanai narkotiku ietekmē, sākot no „nulles iecietības” likumiem (nosakot sodu, ja viela organismā tiek atrasta *kā tāda*) līdz negatīvas ietekmes likumiem (nosakot sodu, ja tiek atklāts, ka persona nav spējīga vadīt auto).
- „Nulles iecietības” likumi pret nelegālām narkotikām, piemēram, kaņepēm ir pieņemti **Beļģijā, Portugālē un Zviedrijā** (1999.g.), kā arī **Francijā un Somijā** (2003.g.). Likumi **Zviedrijā un Somijā** attiecas arī uz atsevišķu zāļu lietošanu bez likumīgas ārsta receptes. Sodi par pārkāpumiem kopš 2000. gada kļuvuši bargāki **Čehijā, Grieķijā, Itālijā, Latvijā un Lietuvā**. Likumi un sodi Eiropas valstīs vēl joprojām ir ļoti atšķirīgi.
- Vairākās valstīs ir pieņemti likumi, kas atļauj vai nosaka narkotiku pārbaudes uz ceļiem (piem., siekalu, sviedru pārbaudes): **Itālijā, Polijā, Apvienotajā Karalistē** (2003.g.); **Slovēnijā** (2004.g.); **Čehijā, Latvijā, Austrijā** (2005.g.); **Lietuvā** (2006.g.) un **Portugālē** (2007.g.). Tomēr novērtēšanas projekti pārbaudei uz ceļiem (<http://www.rosita.org>) Eiropas Savienībā atklāja, ka nav nevienas pietiekami precīzas ierīces šādām pārbaudēm uz ceļiem. Dažus likumprojektus nepieņem, jo pirms to stāšanās spēkā tiek gaidītas precīzākas pārbaudžu iespējas.

Tiesību aktu izpildes nodrošinājums

- Narkotiku atklāšanas procedūras (ko nosaka likums, normatīvie akti vai pamatnostādnes) pamatā ir līdzīgas visā Eiropā. Parasti pirmā kontaktpersona starp transportlīdzekļa vadītāju un likumu ir policists, kas nosaka, vai ir lietotas narkotikas. Teorētiski galvenā atšķirība starp narkotiku atklāšanas procedūrām ir juridiska iespēja valstī veikt pārbaudes izlases veidā vai tikai uz aizdomu pamata, lai gan praksē šī atšķirība bieži vien ir nemanāma.
- Lai gan narkotiku atklāšanas procedūras parasti ietver novērošanu un uzvedības pārbaudi, un urīna/asins paraugu iegūšanu, atšķiras pārbaudžu veikšanas vietas (piem., ceļa malā, medicīnas centrā) un persona, kas tās veic (piem., ceļu policija, ārsti).
- Dažās valstīs pārbaudes procedūras ir obligātas vai sistemātiskas atsevišķās situācijās, kad noticis letāls negadījums, radušies ievainojumi vai tikai pastāv aizdomas. Taču ne vienmēr ir viegli nodrošināt tiesiskā pienākuma izpildi veikt pārbaudi. **Dānijā, Igaunijā, Īrijā un Portugālē** — visās šajās valstīs notiek sistemātiskas pārbaudes, taču netiek veiktas regulāras narkotiku pārbaudes, ja transportlīdzekļa vadītāja asinīs alkohola līmenis pārsniedz normu, jo tas nav nepieciešams apsūdzībai.
- Valstīs ir veikta dažāda līmeņa policijas apmācība pasliktinātu braukšanas spēju noteikšanai transportlīdzekļu vadītājiem. Specializēta apmācība ir obligāta **Beļģijā, Portugālē, Zviedrijā un Apvienotajā Karalistē**.

Novēšanas pasākumi un programmas

- Kopš 90. gadu beigām vairumā ES valstu ir veiktas informācijas kampaņas plašsaziņas līdzekļos, informējot par vielu lietošanas un transportlīdzekļa vadīšanas veselības risku, taču tās galvenokārt saistītas ar alkoholu. Tikai piektdaļā ES valstu akcijas notiek saistībā ar kaņepēm vai benzodiazepīniem. Šobrīd visredzamāk narkotiku lietošanas novēšanas programmas notiek autoskolās.
- Pētījumā ieteikts, ka kampaņas, kas paredzētas visiem var nebūt iedarbīgas. Lietotāji, kas benzodiazepīnu lieto jau sen, bieži ignorē informāciju, kas paredzēta jauniem kaņepju lietotājiem, kā arī otrādi, un neviena no minētajām grupām nejutīs, ka brīdinājumi par alkohola lietošanu attiecas uz viņiem.

- Cilvēki, kas lieto medikamentus, var neapzināties to iespējamo ietekmi uz transportlīdzekļa vadīšanas spējām. Šobrīd tikai piecas valstis izmanto piktogrammas uz medicīniskā iepakojuma (**Dānija, Francija, Nīderlande, Slovākija un Somija**), informējot pacientus par iespējamo kaitīgo ietekmi.

(¹) Iekļautie epidemioloģisko pētījumu rezultāti nav zinātniski salīdzināmi. Var atšķirties kopējā pētījumu izstrāde, metodoloģija, paraugkopa, pārbaudītās bioloģiskās matricas un robežlīmeņi.

Tālāka uzziņa:

„Legal approaches to drugs and driving”, ELDD <http://eldd.emcdda.europa.eu/?nnodeid=5036>

„Literature review on the relation between drug use, impaired driving and traffic accidents” EMCDDA, 1999. <http://eldd.emcdda.europa.eu/?nnodeid=19034>

Drugs and driving: latest developments and findings from research, Insights series, EMCDDA (presē).

Skatīt arī Eiropas Komisijas projektu „DRUID” tīmekļa vietnē <http://www.druid-project.eu>